

לדברי פאזי, זעמה נינה על הוצאת המיסמך, טענה שאינו מיועד לפירסום, וכי נועד רק לארבעה אנשים — לוי אשכול, משה דיין, אורי אבנרי ומשה שנה.

בעיני פאזי היתה זאת קנוניה מיפלצתית להעלים את האמת מן הציבור, תחת להביאו לפירסום מירבי. אבל נמצאו אנשים טובים שגנבו את הדו"ח, העבירו אותו לעיתונאים זרים, וכך פורסם הדבר בעולם. הצדיק שעשה זאת היה עורך-הדין הטורצי קיסטי המנוח, מרדכי שטיין.

המנוולים בפרשה הם שלושה: נינה, אני וקינן עצמו. זה התנפל על שטיין, כשנסתבר לו שהדו"ח פורסם ללא רשותו בחו"ל. הוא טילפן לו בלילה, "השתולל מרוב כעס על כי שטיין הפיץ את הדברים אשר כתב, ועוד העז לדאוג לפירסום בחו"ל... היתה זו תגובה מכוערת ומבישה... מטר של חרפות וגידופים שאין להעלותם על הכתב ניתך (על שטיין)".

כך השתקפו הדברים בעיניו של הערבי הצעיר, הוא לא יכול היה לדעת מה

מסוגל להבין גם את השימחה שהציפה את כל הישראלים, שהאמינו קודם לכן, כי צפויה סכנה לעצם קיום המדינה, או לפחות מלחמה שבה ייהרגו אלפים ורבבות ישראלים. ההתפרקות מהמתח, השימחה הפשוטה, היעם הפחדים, שיכרוון הניצחון המיבעי, נראו לו כגל לאומני בלתי-נכבד. הרגש הלאומי המיבעי כרה תחום בין הערבי ובין ירדיו היהודיים.

קשה לדרוש אובייקטיביות מאדם המושפל עד עפר, הפגוע באחד האיברים הרור הגיים המרכזיים של האדם: גאוותו הלאומית. ואכן, דבריו של פאזי על אותם הימים משתקפים בראי כה עקום, עד כי אדם שאינו מכיר את פאזי יכול להיתפס לאמונה שהוא מסרס דברים כבוננה.

כך מוכיר פאזי בועם את עיתון-הערב דף, שהוצאנו או במשך כמה שבועות. הצדקנו או את ההתקפה על סוריה, כדי שההגמוניה בעולם הערבי לא תעבור ממצי ריים המתונה אך המובסת לסוריה קיצונית ובלתי-מנוצחת. בראי של פאזי משתקפת עמדה זו כעדות לכך שלקינו בטירוף לאומני.

הדאי העקום של פאזי

התרחש באמת — ועתה אחרי שפאזי מסר תיאור כה מסולף, חשוב שתיוודע האמת כולה. אני מספר אותה כאן לראשונה.

מייד אחרי המלחמה הגיע אלי ידידי עמוס קינן, שהיה אז חייל ביחידת חי"ר במיגור לטרון. הוא היה מזועזע ממה שראה: גירוש סיטוני, בתנאים אכזריים שקשה לתארם, של האוכלוסייה החפה-מפשע של ארבעה כפרים. (ממשלת ישראל סברה או שתצטרך להחזיר את הגדה לירדן תוך כמה ימים, ועל כן החליט מי שהחליט ליצור "עובדה מוגמרת" באיזור לטרון, מתוך סברה תמימה שמחיקת הכפרים מעל פני האדמה תאפשר לה להחזיק במיקרה זה במובלעת לטרון. מאותה סיבה גם החליט מישו למחוק מעל פני האדמה את העיר קלקיליה, שהיתה מעין מובלעת בקו הירוק מול תל-אביב.)

ביקשתי מקינן לשבת מייד ולרשום את הדברים, וכך נולד המיסמך האנושי המזועזע שפאזי מעתיק אותו בשלמותו בסיפרו. ביקשתי מנינה דינור לשכפלו, וזו היתה התכונה הסודית שבה נתפלג פאזי במיקרה בדירתה.

מכיוון שעמוס היה חייל, היה עצם חיבור הדו"ח עבירה צבאית חמורה ביותר, והוא קיבל עד עצמו סיכון אישי רב.

באותה שעה הגיעו ידיעות על הריסת קלקיליה וגירוש תושביה לשכם. נסעתי לשם בעצמי, צילמתי, וחברתי דו"ח על כך.

מצוייד בשני מיסמכים אלה נסעתי לכנסת, ובמשך כמה ימים ארבתי באופן שיטתי לראשיה-ממשלה ולשרים, החל בישראל ברוזילי המנות וכלה במנחם בגין. ניצלתי את היחסים האישיים הטובים, שנוצרו בשנות כהונתי בכנסת ביני ובין רבים מאישי המדינה, ביניהם כאלה שהיו יריבים פוליטיים קיצוניים, פניתי אל מצפונם, דיברתי באוזניהם על טוהר הנשק העברי ועל המוסר של צה"ל, ערכים שעוררו הד בליבם של אישים שהיו רחוקים מתפיסתי המדינית.

התוצאה הישירה היתה שהופסקה לאתר הריסת העיר קלקיליה. התושבים הוחזרו אליה, והרחובות שכבר נעזמו שוקמו והוקמו מחדש. לעומת זאת לא הצלחתי להציג את כפרי לטרון. העיקר הוא שמאז לא נהרס עוד אף כפר ערבי אחד בגדה וברצועה.

עד היום יש לי הרגשה טובה כשאני עובר בקלקיליה. אך לכפרי לטרון נותר המיסמך של קינן כמצבה יחידה.

החלטנו לא לפרסם את הדברים, באותם הימים. בארץ ובעולם. היו לכך שתי סיבות:

ראשית, באותם הימים ניהלה ברית-המועצות תעמולת-זוועה היסטורית נגד ישראל, והאשימה אותה בכל מעשי-הזוועה האפשריים, כולל הנהגת "מישטר נאצי" בשטחים הכבושים. לא רצינו לעזור לתעמולה זו, שהיתה כוזבת בעיקרה. עליידי אספקת חומר אשר תעמולה עוינת יכלה להוציא מן ההקשר ולגפחו מעל לכל פרפורציה אמיתית.

שנית, הצלחת מאמצינו למנוע מעשי זוועה והריסה נוספים היתה תלויה באמון האישי שרחשו לי רוב שרי הממשלה, ובאמונתם שאנו פועלים כפטריוטים החרדים לדמות המדינה. אילו חשדו בנו שאנו מספקים חומר לתעמולה אויבת, היה אמון זה נהרס — וממילא היה נעלם גם כושרנו להשפיע ולהועיל בשעת-הצורך.

מוות על הירדן

במונות הקו הזה הוכחה במהרה, בפרשה שגם אותה מוכיר פאזי, מבלי לדעת על מה הוא מדבר.

פאזי מספר שנודע לו על הריגתם השיטתית של פליטים ערביים שברחו מן הגדה בימי הקרבות ושחזר בלילה את הירדן הרדוד, בשבועות הראשונים אחרי המלחמה, כדי לחזור הביתה. לדבריו, "כתבת העולם הזה היתה בטויל עם החבר שלה בביקעתי (המשך בעמוד 30)

אך פאזי שכח לחלוטין את המיכתב הגלוי שכתבתי ללוי אשכול, ביום החמישי של המלחמה, שפורסם בו ביום בדף וגם בהעולם הזה עצמו. תבענו בו מראשי הממשלה להציע מייד לעם הפלסטיני להקים מדינה לאומית משלו בשטחים שנכבשו עליידי צה"ל. מיכתב זה — אולי ייהשב פעם למיסמך היסטורי — נולד במערכת דף, באמצע סערת הקרבות, שעות מעטות אחרי כיבוש הרה"בית, בשיתה בין אותם חברים שנראו לפאזי כאחוזי דיבוק לאומני מטורף.

פאזי הכיר מיסמך זה היטב, והוא עצמו תירגם אותו לערבית, לפירסום במהדורה הערבית שפירסמנו אז. אך כל זה נעדם מזיכרוננו, כאילו לא היה, מאחר שלא התאים לתמונה שנוצרה בעינינו-החזויות באותם ימים של התמטטות עולמו.

מי שאינו מכיר את פאזי, יכול לחשוב כי הוא משקר במיד ומעלים מקוראים — בארץ ובעיקר בחו"ל — מידע חיוני הסותר את גירסתו. הוא רוצה להוכיח כי כל המדינה השתגעה מאז 1967, שאין מחנה-שלום אמיתי בישראל, ולכן הוא מעלים את כל העובדות האומרות את ההיפך.

אולם אני מאמין כי פאזי נפל קורבן לאמנזיה חלקית — איבודי זיכרון סלקטיבי שהשכיח מליבו כי דבר שאינו מתאים לדפוסייה-מחיה שבה שגורדו אצלו בימי ההדם.

עברתי השבוע על כמה אלבומים ישנים של תצלומי העולם הזה. נתקלתי בתצי לומו של פאזי אל-אסמר בוועידה של תנועת העולם הזה — כוח חדש. באותה ועידה, באפריל 1968, בשעת נאומו, לגנר עיני מאות הנוכחים והעיתונות, פרשתי דגל פלסטיני, כדי לתת תוקף דרמאטי להחלטתנו לפעול למען הקמת מדינה פלסטינית לצד מדינת ישראל. הדבר לא נעשה שנית — לא לפני ולא אחרייכן.

מסתבר כי פאזי נכח כמעמד זה. אולם אין זכר לכך בספרו. הוא פשוט שכח.

"מיסמך קינן"

אם כך קורה למאורעות שפאזי ידע עליהם, ושהתרחשו בנוכחותו ממש — אין תימה שהוא מסרס עד ללא-הכר דברים שהוא לא יכול היה לדעת עליהם. כך קרה לפרשת "מיסמך קינן".

זה מתחיל בכך שפאזי מתאר את בואו לדירתה של נינה דינור, אשתו הפעלית תנית של סופר-השואה "ק. צטניק", שעסקה אז בפעולה למען הבנה יהודית-ערבית במישור החברתי. לדבריו, בא אליה פאזי כדי לספר לה על הגירוש החפז והאכזרי של תושבי שכונת-המוגרבנים והרובע היהודי בעיר העתיקה. "באתי מצוייד בחומר שהגיע למערכת העיתון, ושכלל צילומים של הריסת כל הבתים... צילומים של אנשים הנושאים את מטלטליהם ועוזבים..."

עצם הניסוח הוא מוזר מאוד. התמונות לא "הגיעו לעיתון". אני עצמי יצאתי עם צלם המערכת לבדוק מה קורה בשטח. צילמנו תמונות מזועזעות על הגירוש שבוצע בצורה בלתי-אנושית. פירסמנו את הכל בכתבה מזועזעת בשבועון באותו שבוע עצמו (העולם הזה 1555, מיום 21.6.67).

כל זה נשכח ערידי פאזי.

כשהגיע פאזי לביתה של נינה, התרשם מן "האווירה של שיכרון הניצחון" ששררה בה. הוא החליט שלא ימצא שם און קשבת, ולכן לא עורר את העניין כלל. אך הוא חש בתכונה מזורה באחד החדרים, שאילו לא נתנו לו לגשת. חברתו היהודיה של פאזי, יוספה כפרי, נכנסה לאותו חדר, והוציאה משם העתק משוכפל של דו"ח מזועזע שכתב עמוס קינן, כעדי-ראייה, על גירוש הפלחים הערבים מארבעה כפרים במובלעת לטרון, שנמחקו לאחר-מכן מעל פני האדמה כלא-היו.

פאזי סוקר כיצוד בית בעזה, משוחח עם ערבי בעיר העתיקה ומשחחך בהכנה (מימין) של מצבן